

ΧΑΡΙΣ ΧΑΙΡΕ

Μελέτες στη μνήμη
της Χάρης Κάντζια

ΤΟΜΟΣ Α΄

Υπουργείο Πολιτισμού
Αρχαιολογικό Ινστιτούτο
Αιγαϊακών Σπουδών

ΑΘΗΝΑ 2004

ΙΩΑΝΝΗΣ Χ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Νέα επιγραφή από τη Νίσυρο.

Το νησί στον ελληνιστικό κόσμο του 3ου αι. π.Χ.

Αρχαιολογική Συλλογή Μανδρακίου Νισύρου (2003). Αρ. Βιβλίου Εισαγωγής 144. Βρέθηκε, σύμφωνα με γραπτή αναφορά του τέως φύλακα Αρχαιοτήτων Νισύρου Ν. Χαρίτου, την 1η Ιουλίου 1995 στο Μανδράκι, στην αυλή της εκκλησίας των Αγίων Αναργύρων και είχε μεταφερθεί τότε στη Λαογραφική Συλλογή, που χρησίμευε ως προσωρινή αποθήκη αρχαίων.¹

Τμήμα ενεπίγραφης στήλης από γκριζόλευκο μάρμαρο. Σχεδόν ακέραιη στο δεξί μέρος, ελλιπής πάνω, κάτω και αριστερά (εικ. 1). Η πίσω όψη αδρά δουλεμένη με βελόνι, πλαισιώνεται στα τέσσερα άκρα από αναθύρωση.

Διαστάσεις: μέγ. σωζ. ύψ. 0,145 μ., μέγ. σωζ. πλ. 0,27 μ., πάχ. 0,095 μ., ύψ. γραμμάτων: 0,006-0,009 μ. (το Θ μικρότερο από 0,006 μ.). Το Σ με πλάγια σκέλη, το Ξ με κάθετη κεραία, το Μ με ανοικτά σκέλη, συνήθως με το δεξί σκέλος λίγο βραχύτερο. Υπάρχουν ακρέμονες. Γράμματα του 3ου αι. π.Χ., μάλλον πριν παρά μετά τα μέσα του αιώνα (βλ. και παρακάτω).

Σώζονται κατά το μεγαλύτερο μέρος τους 8 στίχοι της επιγραφής. Πάνω από τον στ. 1,

* Ευχαριστώ θερμά το προσωπικό της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας Δωδεκανήσου για την αμέριστη ηθική, τεχνική και λοιπή υποστήριξή του. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τους συναδέλφους Μ. Φιλήμονος, Α. Γιαννικουρή, Α. Δρελιώση, Δ. Μπιοσνάκη, τους συντηρητές της Εφορείας και τον φύλακα Αρχαιοτήτων Νισύρου Γ. Σακελλαρίδη. Πρέπει επίσης εδώ να τονιστεί το ενδιαφέρον για τις αρχαιότητες και η στο παρελθόν βοήθεια του αείμνηστου Φύλακα Αρχαιοτήτων Ν. Χαρίτου. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στον συνάδελφο Χ. Κριτζά και στον καθηγητή Κ. Μπουραζέλη για τις πολύτιμες παρατηρήσεις και υποδείξεις τους.

1. Αναφορά από 26 Ιουλίου 1995 (αρ. πρωτ. ΚΒ' ΕΠΚΑ 2085/1-8-1995). Σύμφωνα με την ίδια αναφορά, στην αυλή της εκκλησίας υπάρχουν λείψανα παλαιοχριστιανικής εκκλησίας και πολλά κομμάτια από μάρμαρο εντοιχισμένα σε αναλημματικούς τοίχους. Βλ. και Ι. Βολανάκης, *Νισυριακά* 9 (1984) 8 αρ. 1-12 (1993) 311 σημ. 17-18-13 (1994) 154, όπου άλλη βιβλιογραφία. Από τον ίδιο χώρο είχε περισυλλεγεί θραύσμα μιας δεύτερης άσχετης επιγραφής. Σύμφωνα με πρόσφατη προφορική δήλωση του σημερινού Φύλακα Αρχαιοτήτων Γ. Σακελλαρίδη, όπως γνωρίζει ο ίδιος, η επιγραφή αρ. 144 ήταν εντοιχισμένη σε μαντρότοιχο της αυλής της εκκλησίας.

στο αριστερό τμήμα, πιθανό ίχνος γράμματος. Κάτω από τον στ. 8, στα δεξιά, πιθανά ίχνη δύο γραμμάτων. Επομένως, δύο ακόμη στίχοι της επιγραφής είναι βέβαιοι τόσο από τα σωζόμενα ίχνη όσο και από το περιεχόμενο.

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ²

[-----]
[^{ca. 2-3}]ροτέλεος τετράδι Ἀρταμιτ[ι]-
[ου εἰ]δοξε τῶι δάμω[ι β]ουλᾶς γνώ-
[μα] ἐπειδὴ βασιλεὺς Δημήτρι[ος]
[ε]ὔνους ὦν διατελεῖ ἐς τὰμ πόλιν
5 καὶ τὸν δάμον τὸν Νισυρίων δεδό-υ
[χ]θαι τῶι δάμωι στεφανῶσαι βασι-
[λ]ῆ Δημήτριον χρυσῶι στεφάνωι
[ἀ]ναγορευσαι δὲ τὸν στέφανον το
[-----]

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

στ. 1: στο τέλος υπάρχει φθορά της πέτρας (*lacuna*) Πιθανά ίχνη ι, α και ρ πριν από το ταμιτ.

στ. 2: μεταξύ ω και ο υπάρχει λοξό χάραγμα (φθορά) της πέτρας από πάνω αριστερά προς τα κάτω δεξιά.

στ. 3: το ε της αρχής διατηρείται αποσπασματικά· φθορά της πέτρας (*lacuna*) στο τέλος.

στ. 4: το τελευταίο ν διατηρείται αποσπασματικά.

στ. 5: διακρίνονται ίχνη του αρχικού κ μετά το τελικό ο, αν και η επιφάνεια σώζεται ακέραη, δεν φαίνεται να έχει χαραχθεί γράμμα, προφανώς για να μεταφερθεί η συνέχεια στον επόμενο στίχο.

στ. 8: στο τέλος, μετά το το υπάρχει ίχνος ενός ακόμη γράμματος.

Το περιεχόμενο του κειμένου οδηγεί αβίαστα στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για ένα ακόμη ψηφισμα του ανεξάρτητου Δήμου των Νισυρίων, που προστίθεται στα ήδη γνωστά· όλα φαίνεται να χρονολογούνται στον 3ο αι. π.Χ.³

2. Συνδυασμός επιτόπου αυτοψίας και μελέτης φωτογραφιών και εκτύπου.

3. Βλ. παρακάτω κατάλογο των γνωστών ψηφισμάτων. Βλ. και Ι. Παπαχριστοδούλου, *Νισυριακά* 12 (1993) 39

ΣΧΟΛΙΑ:

στ. 1: αρχίζει με ένα όνομα: - - ροτέλεος.⁴ Πρόκειται προφανώς για το όνομα του δαμιουργού (δαμιεργού), του επώνυμου άρχοντα της πολιτείας των Νισυρίων, που χρονολογεί (μαζί με τους προστάτες) τα επίσημα κείμενα και απαντάται με βεβαιότητα στα τέσσερα από τα εννέα έως τώρα γνωστά ψηφίσματα. Με την παρούσα επιγραφή προστίθεται ένα ακόμη όνομα Νισυρίου δαμιουργού στα λίγα ήδη γνωστά. Πιθανότερη συμπλήρωση του ονόματος θα ήταν [Ἰε]ροτέλης, αν και το όνομα δεν φαίνεται να απαντά στη Νίσυρο και στις γειτονικές της περιοχές, είναι όμως γνωστό στον ροδιακό χώρο στον 3ο αι. π.Χ.⁵ Άλλες πιθανές συμπληρώσεις θα ήταν: [Ἀνδ]ροτέλης⁶ ή [Ἀκ]ροτέλης.⁷

Ακολουθεί η χρονολόγηση με τον μήνα⁸ αλλά και με την ημέρα.⁹ Στους δύο έως τώρα γνωστούς στην ειδική βιβλιογραφία¹⁰ μήνες της Νισύρου, στους οποίους έπρεπε ήδη να είχε προστεθεί και ο Σμίνθιος,¹¹ προστίθεται τώρα και ο Ἄρταμίτιος, που υπάρχει τόσο στο ροδιακό ημερολόγιο όσο και σε αυτό της Κω - Καλύμνου. Έτσι, με τα έως τώρα γνωστά δεδομένα, το νισυριακό ημερολόγιο παρουσιάζει ομοιότητες με το ημερολόγιο της Ρόδου αλλά και με αυτό της Κω - Καλύμνου.¹²

στ. 2: ακολουθεί η τυπική για τα ψηφίσματα της Νισύρου διατύπωση: ἔδοξε τῶι δάμω[ι β]ουλᾶς γνώμα.¹³ Στις περισσότερες περιπτώσεις η βουλή διατύπωνε την πρόταση, για την οποία απο-

κ.ε.· K. Hallof - Chr. Habicht, *Chiron* 28 (1998) 132 κ.ε. αρ. 19 (= SEG 48, 1101). Βλ. επίσης κατάλογο των έως τότε γνωστών ψηφισμάτων στο Rhodes - Lewis 1997, 261 και τις παρατηρήσεις του Peek 1969, 27-28 αρ. 63. Το παραπάνω άρθρο μου στα *Νισυριακά* συνιστάται να χρησιμοποιείται με προσοχή, γιατί δεν υπήρξε τελική διόρθωση στα δοκίμια, με αποτέλεσμα να παραμείνουν ορισμένα τυπογραφικά αβλεπτήματα, ιδιαίτερα στις παραπομπές. Μειονέκτημα της δημοσίευσής είναι επίσης η μη εφαρμογή του πολυτονικού συστήματος στα αρχαία κείμενα και τις παραπομπές.

4. Πρβλ. ἐπὶ Ἀσικράτεος δαμιεργού, IG XII 3, 91 (= Syll³ 572) στ. 9.
5. Fraser-Matthews, *LGPNI* (1987) λ. Ἰεροτέλης· Blümel 1991, Index λ. Ἰεροτέλης. Βλ. επίσης το γνωστό ομώνυμο κατασκευαστή αμφορέων του 3ου αι. π.Χ., τελευταία G. Finkielsztein, *Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens de 270 à 108 av. J.-C. environ* (2001) Index grec 223, και σ. 47 σημ. 49, όπου άλλη βιβλιογραφία.
6. Fraser-Matthews (ό.π.) (Κως) λ. Ἀνδροτέλης, πρβλ. Ἀνδρότιμος Νισύ[ριος], IG XII 3, 111.
7. Segre 1944-1945, 79 Αα στ. 3· W. Blümel, *Inschriften von Knidos* (= IK 41,1, 1992) 221, από τη γειτονική Κνίδο· πρβλ. παρακάτω σημ. 25.
8. Όπως στα νισυριακά ψηφίσματα: IG XII 3, 89, 91· M. Χαβιαράς, *AE* (1913) 8 αρ. 2.
9. Πρβλ. IG XII 3, 91 στ. 10: ἰκάδι.
10. Trümper 1997, 179 §145· A. E. Samuel, *Greek and Roman Chronology* (1972) 110 αρ. 51.
11. Χαβιαράς (σημ. 8).
12. Trümper 1997, ιδιαίτ. 178 §144 κ.ε.
13. Το ψηφίσμα Peek 1969 (σημ. 3) αρχίζει με τη φράση: δεδό[χ]θαι τῶι δάμωι, ενώ στο ψηφίσμα από το Ασκληπιείο της Κω, K. Hallof - Chr. Habicht, *Chiron* 28 (1998) 132 κ.ε. αρ. 19 (= SEG 48, 1101) στ. 1-2 απαντά η διατύπωση: ἔδοξε τῶι βουλᾶι καὶ τῶι δάμωι, προστατᾶν γνώμα.

φάσιζε ο δήμος. Σε μια περίπτωση (βλ. σημ. 13) την πρόταση έκαναν οι *προστάται*, ένα σώμα, το οποίο απαντά στα περισσότερα νισυριακά ψηφίσματα αμέσως μετά τον δαμιουργό (δαμιεργό). Στον κανόνα αυτό υπάρχουν εξαιρέσεις (βλ. και παρακ.).

στ. 3-5: ακολουθεί η αιτιολογία του ψηφίσματος, που είναι η εύνοια του βασιλέως Δημητρίου προς την πόλη και τον δήμο των Νισυρίων.¹⁴

στ. 5-6: ακολουθεί η τυπική φράση *δεδό[χ]θαι τῶι δάμωι*.

στ. 6-7: περιλαμβάνεται η απόφαση να στεφανωθεί ο βασιλέας Δημήτριος με χρυσό στέφανο.

στ. 8: γίνεται πρόβλεψη για την αναγόρευση του στεφάνου και κατά πάσα πιθανότητα για το ποιος θα επιφορτιστεί με την αναγγελία του. Στο τέλος του στίχου, αν και δεν αποκλείεται το τελευταίο σωζόμενο ίχνος γράμματος να αποτελεί μέρος ενός *ν*, οπότε το καθήκον της αναγγελίας θα είχε ανατεθεί σε ένα άτομο, η πιθανότητα το σωζόμενο ίχνος να αποτελεί το αριστερό ελαφρά καμπύλο σκέλος ενός *ν* θα οδηγούσε στη συμπλήρωση: *τού [ς]*· στη δεύτερη αυτή περίπτωση ένα σώμα πολιτών θα είχε αναλάβει την αναγγελία του στεφάνου.

Παρακάτω, στο μη σωζόμενο μέρος του ψηφίσματος, θα υπήρχε πρόβλεψη για τον χρόνο και τον τόπο αναγγελίας του στεφάνου, σύμφωνα και με τα γνωστά παραδείγματα από νισυριακά ψηφίσματα.¹⁵ Είναι επίσης πιθανόν ότι προβλεπόταν και η ανέγερση ανδριάντα (*εἰκόνας χαλκείας*) του τιμώμενου ηγέμονα.¹⁶ Θα προβλεπόταν επίσης ο χώρος τοποθέτησης της στήλης με το ψήφισμα (και του ανδριάντα).¹⁷

Επιστρέφοντας στην αρχή του κειμένου, επισημαίνουμε ότι στην περίπτωσή μας δεν γίνεται μνεία των προστατών, όπως συμβαίνει συνήθως (βλ. παραπάνω σχόλια στον στ. 2).¹⁸ Στο

14. Η διατύπωση αυτή απαντά και στο ψήφισμα IG XII 3, 88, ενώ στα υπόλοιπα νισυριακά ψηφίσματα απαντούν παραπλήσιες διατυπώσεις. Αντί του *εὔνου* χρησιμοποιείται και η λ. *ἀγαθός* ή *ἀγαθοί* ή η φράση *ἀρετᾶς ἔνεκα* και *εὔνοιας* ή κάτι παραπλήσιο. Αν και έχει ήδη τονιστεί (βλ. Buraselis 1982, 61, πρβλ. Ch. Crowther, *Chiron* 29 [1999] 255-56) η δυσκολία που δημιουργείται από την επανάληψη των ίδιων ονομάτων μεταξύ των ελληνιστικών ηγεμόνων και άλλων προσωπικοτήτων των δυναστειών στον 3ο αι. π.Χ., θα εξηγήσουμε παρακάτω τους λόγους για τους οποίους θεωρούμε πιθανότερη την ταύτιση του ηγεμόνα με τον Δημήτριο τον Πολιορκητή, αν και δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί και ο Δημήτριος Β' της Μακεδονίας.

15. Χαβιάρας (σημ. 8) 7 στ. 12-13: *ἀναγορευῆσαι δὲ τὸν στέφανον ἐν τῶι ἀ[γ]ῶνι τῶν Διονυσίων τᾶι πράται ἀμέραι τῶν κυκλίων*. Peek 1969, ό.π. στ. 1-3: *κ[α]ὶ στε[φανῶσαι χρυσέωι] στεφάνωι ἐν τῶι ἀγῶνι τῶν Διονυσίων τᾶι πράται ἀμέραι τ[ῶν] κυκλίων*.

16. Πρβλ. Χαβιάρας (σημ. 15) στ. 10-11· Peek 1969, στ. 4. Στα δύο αυτά ψηφίσματα προβλέπεται η τοποθέτηση του ανδριάντα *ἐν ἱερῶι ἢ ἐν αγορᾶι* ή αντίστροφα. Προβλέπεται επίσης η αναγραφή του ψηφίσματος *εἰς τὸν βατήρα τοῦ ἀνδριάντος* (πρβλ. ανάλογη διατύπωση: *τὸ ψήφισμα τόδε ἀναγραφῆναι εἰς τὴν βάσιν τῆς εἰκόνας*, Larfeld 1914, 415. Αυτό συμβαδίζει με τον χαρακτήρα των δύο σωζόμενων φορέων, που είναι βάσεις ανδριάντων, όχι όμως με τον φορέα της παρούσας επιγραφής, που είναι στήλη. Η πλειονότητα των γνωστών νισυριακών ψηφισμάτων έχει χαραχθεί σε στήλες.

17. Βλ. σημ. 16. Στην περίπτωση απόφασης για ανέγερση και ανδριάντα, μαρτυρείται και πρόβλεψη για τοποθέτηση της στήλης κοντά στον ανδριάντα (*παρὰ τὴν εἰκόνα*), βλ. Larfeld 1914, 415.

18. Θεωρούμε μάλλον απίθανη την περίπτωση οι *προστάται* να προηγούνται του δαμιουργού στον στίχο που υπήρχε πάνω από τον στ. 1.

στίχο που προηγείται του στ. 1 θα πρέπει να συμπληρώσουμε τη φράση: [ἐπὶ δαμειργού] (δαμουργού). Επειδή όμως η φράση αυτή δεν αρκεί για να καλύψει τον χώρο όλου του στίχου, θα πρέπει να υποθεθεί κάτι περισσότερο. Μια πιθανή περίπτωση θα ήταν η επίκληση: θεός, θεοί, ή περισσότερο η φράση: ἀγαθαὶ τύχαι.¹⁹

Μετά την ανάλυση του περιεχομένου της επιγραφής, συνεχίζουμε με μια προσπάθεια ένταξης της στο ιστορικό πλαίσιο των τυχών της Νισύρου στην ελληνιστική περίοδο, σε σχέση και με τις διεθνείς συγκυρίες της εποχής. Όπως τονίστηκε ήδη, όλα τα έως τώρα γνωστά ψηφίσματα του ανεξάρτητου Δήμου των Νισυρίων χρονολογούνται στον 3ο αι. π.Χ. Η Νίσυρος καθ' όλη τη διάρκεια ή τουλάχιστον κατά το μεγαλύτερο μέρος αυτού του αιώνα και έως την ένταξή της στη ροδιακή πολιτεία έχει τα χαρακτηριστικά μιας ανεξάρτητης πόλης-κράτους, με όλες τις δεσμεύσεις και τους περιορισμούς που προέρχονται από τη θέση των μικρών κρατών σε σχέση με τις μεγάλες δυνάμεις κάθε εποχής.²⁰ Στην περίοδο αυτή συνδέεται προπάντων με τη γειτονική Κω, η οποία –παρά τους στενούς δεσμούς της με τους Πτολεμαίους της Αιγύπτου–²¹ δεν απέφυγε, όπως και η Ρόδος, ανάλογα με τη ροή των πολιτικών και των στρατιωτικών γεγονότων, περιστασιακές φιλίες και συνεργασίες με άλλες δυνάμεις, όπως η δυναστεία των Αντιγονιδών στην Ασία και αργότερα στη Μακεδονία. Στην ίδια περίοδο, η Νίσυρος διατηρούσε δεσμούς τόσο με τους Πτολεμαίους όσο και με το βασίλειο της Μακεδονίας.²²

Για τις σχέσεις της Νισύρου με τον Δημήτριο τον Πολιορκητή, μέσα στις οποίες εντάσσονται και οι τιμές που κατά πάσα πιθανότητα σε αυτόν απέδωσαν οι Νισύριοι σύμφωνα με τη μαρτυρία της επιγραφής μας, μια στήριξη παρέχεται ιστορικά από την επιρροή του Αντίγονου του Μονόφθαλμου μαζί με τον Δημήτριο²³ και στη συνέχεια μεταξύ 301 και 286 π.Χ. μόνου του Δημήτριου στην ευρύτερη περιοχή, δηλαδή στη γειτονική Μικρά Ασία και τα νησιά του δωδεκανησιακού χώρου. Κυριότερη μαρτυρία για την επιρροή του Δημήτριου του Πολιορκητή²⁴

19. Μια τέτοια επίκληση ή φράση μαρτυρείται, εκτός των άλλων, κυρίως στην ελληνιστική περίοδο και μετά, αρκετά συχνά και στον δωδεκανησιακό χώρο: SEG 3, 1929, 674A στ. 7-8 (Ρόδος)· Segre 1944-1945, 1 Β στ. 10· Segre 1993, ED 178a (A), ED 145(A), ED 7 (A), με πιθανότητα και IG XII 3, 92 (Νίσυρος). Μία άλλη δυνατότητα συμπλήρωσης του πάνω μέρους της επιγραφής θα ήταν να υπήρχε πριν από το ψήφισμα ένα άλλο κείμενο, όπως λ.χ. η επιστολή του Φιλίππου Ε' στην επιγραφή IG XII 3, 91 (= Syll^B, 572), όπου όμως η επιστολή διακρίνεται σαφώς από το ψήφισμα που ακολουθεί.

20. Fraser – Bean 1954, 147 κ.ε.· Παπαχριστοδούλου (σημ. 3).

21. Βλ. Sherwin-White 1978, κυρίως 90 κ.ε.· Β. Χατζηβασιλείου, *Ιστορία της νήσου Κω* (1990) 93 κ.ε.· πρβλ. Κ. Buraselis, *Kos between Hellenism and Rome* (= *Transactions of the American Philosophical Society* 90, 4, 2000) 5.

22. RE XVII, 1 (1936) 764 λ. Nisyros (R. Herbst)· βλ. και παρακάτω.

23. Για τον Αντίγονο τον Μονόφθαλμο, βλ. τελευταία R. A. Billows, *Antigonos the One-Eyed* (1997) ιδιαίτ. 205 κ.ε.

24. Για την περίοδο της βασιλείας του Δημητρίου και γενικότερα για τα γεγονότα μετά το 301 π.Χ. βλ. μεταξύ άλλων, E. Will, *Histoire politique du monde hellénistique* 1 (1979²) 85 κ.ε. (πρβλ. ο ίδιος, CAH [1984²] vii, I, 101 κ.ε.)· N. G. L. Hammond – F. W. Walbank, *A History of Macedonia* 3 (1988) 199 κ.ε.

στην περιοχή αποτελεί η σύμφωνα με διάταγμά του διατιησία των Κνιδίων στη χρηματική διαμάχη μεταξύ Κών πολιτών και του Δήμου των Καλυμνίων.²⁵ Η Κως και η Κάλυμνα²⁶ πρέπει να παρέμειναν κάτω από την επιρροή του Δημήτριου του Πολιορκητή καθ'όλη τη διάρκεια της βασιλείας του.

Εκτός από το ιστορικό πλαίσιο, συγκρίσεις με επιγραφές αυτής της περιόδου συνηγορούν για μια τοποθέτηση της επιγραφής μας στο ίδιο περίπου χρονικό διάστημα. Ομοιότητες στη μορφή των γραμμάτων παρουσιάζει με την παραπάνω επιγραφή για τη διατιησία των Κνιδίων²⁷ και με άλλες,²⁸ του πρώιμου 3ου αι. π.Χ.²⁹ Από επιγραφές της γειτονικής Κω, ομοιότητες υπάρχουν με την επιγραφή του γνωστού αναθήματος του γιου του βασιλέα της Σιδώνος Αβδαλώνυμου,³⁰ αν και η επιγραφή αυτή πρέπει να είναι αρχαιότερη (δ' τέταρτο του 4ου αι. π.Χ.). Ως κατώτερο όριο από την Κω (±280 π.Χ.) θα μπορούσαν να τεθούν οι επιγραφές *Chiron* 29 (1999) 257 κ.ε. αρ. 2 εικ. 4-5 (όπου παλαιότερη βιβλιογραφία) και 31 (2001) 233 κ.ε. αρ. 3 εικ. 2-3, αν και για ιστορικούς λόγους πρέπει να είναι λίγο νεότερες από το τέλος του Δημητρίου Πολιορκητή. Από την ευρύτερη περιοχή, για σύγκριση προσφέρεται η επιγραφή *Lindos II*, 69 (300-290 π.Χ.). Από τη γειτονική Μ. Ασία (Ροδιακή Περαία) σχετικές ομοιότητες παρουσιάζει η μορφή των γραμμάτων στις επιγραφές *Debord – Varinlioğlu* 2001,³¹ οι οποίες όμως και από το περιεχόμενο και από τη μορφή των γραμμάτων είναι αρχαιότερες (τελευταία εικοσαετία του 4ου αι. π.Χ.). Ομοιότητες παρουσιάζει και η επιγραφή *Debord – Varinlioğlu* 2001, αρ. 1, η οποία όμως πρέπει να είναι νεότερη (β' - γ' τέταρτο του 3ου αι. π.Χ.).

Από τα παραπάνω βγαίνει το συμπέρασμα ότι τόσο οι ιστορικές συγκυρίες του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου της Νισύρου όσο και συγκρίσεις με επιγραφές³² δικαιολογούν βάσιμα την τοποθέτηση της επιγραφής μας στην περίοδο της βασιλείας του Δημήτριου του Πολιορκητή.

Όπως όμως τονίσαμε και παραπάνω (σημ. 14), θα πρέπει να εξεταστεί και η πιθανότητα σύνδεσης του ψηφίσματος με τον Δημήτριο Β' (239-229 π.Χ.), γιο του Αντίγονου Γονατά, σε σχέση με τα ιστορικά γεγονότα που επηρέασαν τις τύχες της Νισύρου στο υπόλοιπο μέρος του 3ου αι., έως την οριστική υπαγωγή της στο άρμα της ροδιακής πολιτείας, το αργότερο γύρω στο 200 π.Χ.

25. Segre 1944-1945, 7 και 79 (= *Syll*³ 953)· Blümel (σημ. 7) 221· Sherwin-White 1978, 72 σημ. 220· 88 σημ. 38· Ch. Crowther, *JAC* 9 (1994) 34 σημ. 6· SEG 45, 1995, αρ. 1136, όπου άλλη βιβλιογραφία· Wiemer 2002, 87-88 σημ. 163· 230 σημ. 20. Το γεγονός τοποθετείται στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. και ο βασιλέας Δαμάτριος των επιγραφών ταυτίζεται με τον Πολιορκητή.

26. Βλ. Sherwin-White 1978, ό.π.

27. Segre 1944-1945, 79. Αν και η μορφή των γραμμάτων της επιγραφής μας δείχνει λίγο αρχαιότερη από αυτήν της Segre 1944-1945, ό.π.

28. Segre 1944-1945, 17 και 9.

29. Crowther (σημ. 25) 43 αρ. 1· 45 αρ. 2.

30. Χ. Κάντζια, *ΑΔ* 35 (1980) Μελ. 1 κ.ε. πίν. 1· SEG 36, 1986, 758· και SEG 39, 1989, 852.

31. *Debord – Varinlioğlu* 2001, αρ. 47 (= Blümel 1991, αρ. 701), 48.

32. Πρβλ. και την επιγραφή της Νισύρου Peek 1969, αρ. 63. Βλ. σημ. 3, 13 κ.ε. και παρακάτω.

Σαφής μαρτυρία για τις σχέσεις της Νισύρου με την μακεδονική δυναστεία υπάρχει σχετικά αργά μέσα στο παραπάνω διάστημα, στη διάρκεια της βασιλείας του Φιλίππου Ε' (221-179 π.Χ.), φυσικού γιου του Δημήτριου Β' και θετού γιου του διαδόχου του Αντιγόνου του Δώσωνος (229-221 π.Χ.).

Οι σχέσεις μαρτυρούνται στη νισυριακή επιγραφή,³³ που περιλαμβάνει απόσπασμα επιστολής του Φιλίππου προς τους Νισυρίους³⁴ μέσω του έμπιστου του και συμπατριώτη τους Καλλία³⁵ καθώς και μέρος ενός ακόμη νισυριακού ψηφίσματος. Η επιστολή του Φιλίππου και το σχετικό ψήφισμα χρονολογούνται οπωσδήποτε μετά το 221 π.Χ. (*terminus post quem*) αλλά οι περισσότεροι συνδέουν τα κείμενα αυτά με τα δραματικά γεγονότα του τέλους του 3ου αι. στο νοτιοανατολικό Αιγαίο και στην απέναντι Μικρά Ασία.³⁶ Η χρονολόγηση και η ένταξή τους στο ιστορικό πλαίσιο εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τον ακριβή χαρακτήρα των σχέσεων που είχαν αναπτυχθεί μεταξύ της Νισύρου και του βασιλείου της Μακεδονίας από την εποχή ήδη του Αντίγονου του Μονόφθαλμου και του Δημήτριου του Πολιορκητή έως τους χρόνους του Φιλίππου Ε', αν δηλαδή υπήρξαν φιλικές σχέσεις μιας μικρής ανεξάρτητης πολιτείας με τη μεγάλη αυτή δύναμη ή σχέσεις υποτέλειας. Η δεύτερη εκδοχή, τουλάχιστον για την περίοδο του Αντίγονου του Δώσωνος σε συνδυασμό με την εκστρατεία του στην Καρία και αργότερα, όταν ο νέος βασιλέας Φίλιππος ασκούσε σημαντική επιρροή στην περιοχή,³⁷ έχει υποστηριχθεί σοβαρά από σειρά νεό-τερων ερευνητών.³⁸

Άλλοι όμως παλαιότεροι και νεότεροι μελετητές απορρίπτουν την άποψη για μακρά εξάρτηση της Νισύρου από το βασίλειο της Μακεδονίας και συνδέουν την παρέμβαση του Φιλίππου Ε' με τα γεγονότα του τέλους του 3ου αι. π.Χ.³⁹ Τα συμβάντα αυτά σχετίζονται και με την οριστική ενσωμάτωση της Νισύρου στη ροδιακή πολιτεία, που τοποθετείται στα 201-200 π.Χ.⁴⁰ Παραμένει το πρόβλημα αν η νισυριακή επιγραφή IG XII 3, 91 δηλώνει "απελευθέρωση" της Νισύρου από μια μακρά μακεδονική εξάρτηση –ως προπαγανδιστική ενέργεια του Φιλίππου

33. IG XII 3, 91 (= Syl³ 572).

34. Για επιστολές του Φιλίππου Ε' σε διάφορες ελληνικές πόλεις, βλ. Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, στο: *Αρχαία Μακεδονία* 2 (1977) 151 κ.ε.· Μ. Β. Hatzopoulos, *Macedonian Institutions under the Kings* 2 (1996) 30 κ.ε. Γενικότερα για το θέμα της βασιλικής επιστολογραφίας στην ελληνιστική περίοδο, βλ. μεταξύ άλλων το έργο του Ch. B. Welles, *Royal Correspondence in the Hellenistic Period* (1934).

35. Βλ. E. Olshausen, *Prosopographie der hellenistischen Königsgesandten* 1 (1974) 126-27 αρ. 93· πρβλ. Wiemer 2002, 207 σημ. 18 (πρβλ. ό.π. 197, σημ. 44-45).

36. Βλ. Wiemer 2002, ό.π. με παλαιότερη βιβλιογραφία.

37. Για το αναμφισβήτητο πια γεγονός της εκστρατείας και της μετέπειτα επιρροής του Φιλίππου Ε', βλ. Will/1979 (σημ. 24) 366 κ.ε.· J. Crampa, *Labraunda* 3, 1 (1969) 123 κ.ε.· Wiemer 2002, 184 κ.ε.

38. Fraser – Bean 1954, 151-52 (πρβλ. Sherwin-White 1978, 127 σημ. 239)· S. Le Bohec, *Antigone Dôsôn* (1993) 350-51.

39. W. E. Thompson, *TAPhA* 102 (1971) 616 κ.ε.· Wiemer 2002 (ό.π.).

40. Fraser – Bean 1954, 151· Wiemer 2002, 196 σημ. 43.

μέσα στη δίνη των πολεμικών γεγονότων— ή προσωρινή απόσπαση από τη Ρόδο —όπου είχε ήδη υπαχθεί τουλάχιστον από τον Α΄ Κρητικό πόλεμο λίγο νωρίτερα— έως τη σύντομη μετέπειτα οριστική επανένταξή της, όπως έχει υποστηριχθεί από παλαιότερους και εντελώς σύγχρονους ερευνητές.⁴¹

Επιστρέφοντας στην αφετηρία της παραπάνω επισκόπησης, την εξέταση δηλαδή της εναλλακτικής πιθανότητας η επιγραφή μας να συνδέεται με τον Δημήτριο Β΄, θα πρέπει να τονίσουμε ότι η μακεδονική παρουσία στο Αιγαίο υπήρξε έντονη στη περίοδο της βασιλείας του Αντίγονου Γονατά (έως το 239 π.Χ.) αλλά και αργότερα.⁴² Σε ό,τι αφορά τη Μικρά Ασία, από τη διεκδίκηση της οποίας οι Αντιγονίδες ποτέ δεν παραιτήθηκαν —ως μέρος των ευρύτερων αξιώσεών τους στην κληρονομιά της Ασίας του Μεγάλου Αλεξάνδρου—⁴³ τόσο η εκστρατεία του Αντίγονου του Δώσωνος στην Καρία όσο και η μετέπειτα εκεί παρουσία του Φιλίππου Ε΄⁴⁴ και οι πολεμικές επιχειρήσεις του τέλους του 3ου αι. π.Χ. αποδεικνύουν συνεχές ενδιαφέρον για την περιοχή.⁴⁵

Η βασιλεία του Δημήτριου Β΄⁴⁶ χαρακτηρίζεται από δραστηριότητες κυρίως στην ηπειρωτική Ελλάδα και στα βόρεια σύνορα του βασιλείου. Μαρτυρείται πάντως η παρουσία του και στον χώρο των Κυκλάδων, ειδικότερα στη Δήλο,⁴⁷ όπως και στην Κρήτη.⁴⁸ Αν και φαίνεται ότι οι πηγές σιωπούν για το Ανατολικό Αιγαίο και τη Μικρά Ασία σε σχέση με τον Δημήτριο Β΄ και

41. Βλ. Wiemer 2002, 197 σημ. 45, όπου παλαιότερη βιβλιογραφία. Σωστά πάντως ο Wiemer, μαζί με τους Fraser – Bean και άλλους, αποσυνδέει τη στρατηγία του τιμώμενου στην πολυσυζητημένη νισυριακή επιγραφή IG XII 3, 103 (Syll³ 673) από τον Α΄ Κρητικό πόλεμο και την εντάσσει οριστικά στον Β΄ Κρητικό πόλεμο (βλ. Wiemer 2002, 153 κ.ε., 196 σημ. 43, πρβλ. Παπαχριστοδούλου [σημ. 3] 44-45). Ως μια παράλληλη περίπτωση με την αποκατάσταση της ομοπολιτείας Κω – Καλύμνας θεώρησε ο Thompson ([σημ. 39] 618 κ.ε.) την πιθανή σύντομη επανένταξη της Νισύρου στη ροδιακή πολιτεία. Για τις νεότερες απόψεις σχετικά με την ομοπολιτεία Κω – Καλύμνας (τέλη 3ου αι. π.Χ.), βλ. Sherwin-White 1978, 124 κ.ε.· P. Baker, *Cos et Calymna, 205-200 a.c.* (1991) 11-12· Crowther (σημ. 25) 34-35· Wiemer 2002, 207 σημ. 19· 230, σημ. 16 (πρβλ. τις παρατηρήσεις του Crowther [σημ. 25] 38). Τις παλαιότερες απόψεις για την έναρξη της ομοπολιτείας και τη μετέπειτα αποκατάστασή της, βλ. στο Segre 1944-1945, σ. 12 κ.ε., και σε ό,τι αφορά την ελληνική ιδιαίτερα βιβλιογραφία στο Χατζηβασιλείου (σημ. 21) 120 κ.ε.

42. Buraselis 1982, 107 κ.ε., 151 κ.ε.· Sherwin-White 1978, 108 κ.ε.· Π. Μ. Νιγδελής, *Πολίτευμα και κοινωνία των πόλεων των Κυκλάδων κατά την ελληνιστική και αυτοκρατορική εποχή* (1990) ιδιαιτ 213, σημ. 63· Wiemer 2002, 194 κ.ε.

43. Buraselis 1982, 105-06, 179.

44. Βλ. σημ. 37.

45. Για μια πιθανή παρουσία και επιρροή του Αντίγονου Γονατά (και όχι του Αντίγονου του Μονόφθαλμου) στην Καύνο, απέναντι από τη Ρόδο, βλ. Wiemer 2002, 78-79 σημ. 94.

46. Βλ. εκτός των άλλων, Will/1979 (σημ. 24) 343 κ.ε.· Chr. Ehrhardt, *Studies in the Reigns of Demetrius II and Antigonius Dason* (διδ. διατριβή, State University of New York 1975).

47. Buraselis 1982, 176· Νιγδελής (σημ. 42) 312 σημ. 5.

48. Συνθήκη με τους Γορτύνιους και τους συμμάχους τους (Schmitt 1969, 498, πρβλ. Κ. Μπουραζέλης, *AE* [1981] 115 σημ. 4· Chaniotis 1996, 35 σημ. 167). Για τις συνθήκες του διαδόχου του Δημήτριου Β΄ Αντίγονου Δώσωνος με την Ελεύθερνα και Ιεράπυτνα (Schmitt 1969, 501, 502), βλ. Μπουραζέλης (ό.π.) 114 κ.ε.· Ager 1996, 137 κ.ε. αρ. 47, 48· Chaniotis 1996, 16 σημ. 57, 35-36.

πιθανώς η μοναδική μαρτυρία θα ήταν η επιγραφή μας, δεν θα μπορούσε κανείς να αποκλείσει ένα βαθμό παρουσίας του και σε αυτήν την περιοχή, μέσα στο πλαίσιο της οποίας θα είχε θέση και ένα ψήφισμα των Νισυρίων προς τιμήν του. Εξάλλου, όπως είδαμε παραπάνω, κατά τη διάρκεια της βασιλείας των δύο επόμενων Αντιγονιδών παρατηρείται σημαντική μέχρι και έντονη παρουσία και επιρροή στην περιοχή αυτή. Σε ό,τι αφορά στις επιγραφές και τη μορφή των γραμμάτων τους, παρά τα επιχειρήματα που αντλήθηκαν παραπάνω⁴⁹ υπέρ της χρονολόγησης στην εποχή του Δημητρίου Πολιορκητή, υπάρχουν και κριτήρια που συνηγορούν για μια υστερότερη χρονολόγηση της επιγραφής μας. Χαρακτηριστικές ομοιότητες από το χώρο της Μακεδονίας παρουσιάζει η μορφή των γραμμάτων της επιγραφής μας με την επιγραφή Α. Γουναροπούλου – Μ. Β. Χατζόπουλος, *Επιγραφές Κάτω Μακεδονίας* 1 (1998) αρ. 3, που χρονολογείται στο 248 π.Χ.⁵⁰ Εξάλλου, είναι γνωστή η μακρά επιστημονική διαμάχη για τη χρονολόγηση της απελευθερωτικής επιγραφής της Βεροίας που πρωτοδημοσιεύθηκε από τον Μ. Ανδρόνικο, και που φαίνεται να έχει λήξει οριστικά υπέρ της εποχής του Δημητρίου Β' αντί του Α'.⁵¹ Η τελευταία αυτή μνεία αποσκοπεί στο να τονίσει πόσο σχετική και αμφισβητούμενη μπορεί να είναι για μακρό χρονικό διάστημα η χρονολόγηση γνωστών και πολυσχολιασμένων επιγραφών, προπάντων όταν κριτήριο είναι η μορφή των γραμμάτων. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα από την περιοχή της Δωδεκανήσου αναφέρουμε τον γνωστό όρκο της ομοπολιτείας Κω – Καλύμνας, που η χρονολόγηση του έχει κατέβει από τις αρχές στα τέλη του 3ου αι. π.Χ.⁵² Τέλος η επιγραφή μας, όπως αναφέραμε παραπάνω, παρουσιάζει ομοιότητες και με επιγραφές του ευρύτερου γεωγραφικού της χώρου, που μπορούν να χρονολογηθούν στο β' ή γ' τέταρτο του 3ου αιώνα.

Έπειτα από τα παραπάνω, καταλήγουμε στο τελικό συμπέρασμα ότι, αν και θεωρούμε πάντοτε πιθανότερη τη χρονολόγηση του υπό εξέταση νισυριακού ψηφίσματος στην εποχή του Δημητρίου του Πολιορκητή, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε και τη χρονολόγησή του στην περίοδο της βασιλείας του Δημητρίου Β'.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Όπως προαναφέραμε, η επιγραφή βρέθηκε στην εκκλησία των Αγίων Αναργύρων, μέσα στον οι-

49. Βλ. παραπάνω σημειώσεις 27 κ.ε.

50. Επιστολή του Δημητρίου Β', ως συμβασιλέα με τον πατέρα του Αντίγονο Γονατά, προς τον ευγενή Μακεδόνα Άρπαλο.

51. Α. Γουναροπούλου – Μ. Β. Χατζόπουλος, *Επιγραφές Κάτω Μακεδονίας* 1 (1998) αρ. 45, όπου η παλαιότερη βιβλιογραφία.

52. Segre 1944-1945, σ. 9-10 πίν. II (test. XII), πρβλ. σημ. 41, όπου η μεταγενέστερη βιβλιογραφία. Η μορφή των γραμμάτων φαίνεται να ευνοεί και την πρώιμη χρονολόγηση που είχαν προτείνει ο Segre και άλλοι παλαιότεροι ερευνητές (υπάρχουν ομοιότητες και με την επιγραφή μας), αλλά η νεότερη έρευνα τοποθετεί τον

κισμό του Μανδρακίου, ενώ στην κοντινή εκκλησία της Παναγίας της Ποταμίτισσας είχε βρεθεί η επιγραφή IG XII 3, 91 (= *Syll*³ 572). Ο νεότερος οικισμός βρίσκεται εκτός των τειχών της αρχαίας πόλης, μεταξύ αυτής και των νεκροπόλεων που την περιέβαλλαν από τα ανατολικά και τα νότια⁵³ (εικ. 3). Και τα δύο παραπάνω ψηφίσματα πρέπει να είχαν τοποθετηθεί –όπως συνήθως τα νισυριακά ψηφίσματα–⁵⁴ ή στην αγορά, που πρέπει να βρισκόταν μέσα στην περιτειχισμένη πόλη, ή σε κάποιο από τα ιερά της.⁵⁵ Το σημαντικότερο ιερό της Νισύρου ήταν αυτό του Ποσειδώνος Αργείου, που θα πρέπει να αναζητηθεί κατά πάσα πιθανότητα στη σημερινή θέση Άργος, έξω από την πόλη, στα νότια του νησιού. Επίσης, γνωρίζουμε περίπου τη θέση του κοντινού προς την πόλη ιερού του Διός Μειλιχίου, που πρέπει να βρισκόταν στα ανατολικά της, στην εκκλησία της Αγίας Τριάδας και σε σχέση με τα κοντινά νεκροταφεία, ενώ το ιερό του Απόλλωνα (Δαλίου) πρέπει να αναζητηθεί στα βορειοανατολικά, στη θέση Δάλι. Η νέα επιγραφή βρέθηκε ανάμεσα στα ερείπια παλαιοχριστιανικής εκκλησίας, όπου ήταν σε δεύτερη χρήση, και πρέπει να είχε αρχικά στηθεί σε κάποιο κοντινό ιερό, αν δεν είχε μεταφερθεί ως οικοδομικό υλικό από κάποιο πιο μακρινό ιερό (του Ποσειδώνος Αργείου;) ή από την αγορά.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΠΙΝΑΚΕΣ

A. ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΝΩΣΤΩΝ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΨΗΦΙΣΜΑΤΩΝ:⁵⁶

1. IG XII 3, 88	6. Χαβιαράς (ό.π.) 8 αρ. 2.
2. IG XII 3, 89	7. Peek 1969, 27-28 αρ. 63
3. IG XII 3, 90	8. L.-K. Hallof – Chr. Habicht, <i>Chiron</i> 28 (1998) 132 κ.ε. αρ. 19 (=SEG 48, 1101).
4. IG XII 3, 91 (= <i>Syll</i> ³ 572)	9. Το νέο ψήφισμα προς τιμήν του βασιλέα Δημήτριου, Αρχαιολογική Συλλογή Νισύρου BE 144.
5. Μ. Χαβιαράς, <i>AE</i> (1913) 7-8 αρ. 1.	

όρκο και την ομοπολιτεία στα τέλη του αιώνα.

53. Για την τοπογραφία και την αρχαιολογία της Νισύρου, βλ. μεταξύ άλλων *RE* XVII, 1 (σημ. 22) 764 κ.ε.· R. M. Dawkins – A. J. B. Wace, *BSA* 12 (1905-1906) 165 κ.ε.· G. Jacopi, *CIRh* 6-7 (1932-1933) 469 κ.ε.· G. E. Bean – J. M. Cook, *BSA* 52 (1957) 118 κ.ε.· R. Hope Simpson – J. F. Lazenby, *BSA* 57 (1962) 169· *ΑΔ* 25 (1970) Χρον. 518· Μ. Φιλήμονος-Τσοποτού, *ΑΔ* 35 (1980) Μελ. 60 κ.ε.· Μ. Φιλήμονος, *Νισυριακά* 12 (1993) 139 κ.ε.· Ρ. Οικονομάκης, *Νίσυρος* (2001) ιδιαίτ. 56 κ.ε.· W. Hoepfner (επιμ.), *Geschichte des Wohnens* 1 (1999) 134-35. Για τα τείχη και τη γνωστή επιγραφή του 4ου αι. π.Χ. (*IG* XII 3, 86· Maier, *Mauerbauinschr.* 1 [1959] 178 κ.ε., βλ. εδώ εικ. 2) βλ. την παραπάνω βιβλιογραφία.
54. Βλ. σημ. 16.
55. Για τα ιερά της Νισύρου και τη θέση τους βλ. *RE* XVII, 1 (σημ. 22). Βλ. και Β. Παπακώστας, *Νισυριακά* 3 (1969) 123 κ.ε.· Φιλήμονος (σημ. 53) 141-42.
56. Εκτός από τα παραπάνω κείμενα, η συνάδελφος Μ. Φιλήμονος με πληροφόρησε για την πρόσφατη ανεύρεση στη Νίσυρο μίας νέας αποσπασματικής επιγραφής, που διασώζει μέρος ενός ακόμη ψηφίσματος. Η ε-

Β. ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ
ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ ΔΑΜΙΕΡΓΩΝ
(ΔΑΜΙΟΥΡΓΩΝ) ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ:

Ἄγλ_ _ _:⁵⁷ αρ. 6
_ _ _ροτέλης(;): αρ. 9
Λυσικράτης: αρ. 4
Πείσιος: αρ. 2

Γ. ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ
ΓΝΩΣΤΩΝ ΜΗΝΩΝ ΤΟΥ ΝΙΣΥΡΙΑΚΟΥ
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ:

Ἄρταμίτιος: αρ. 9
Δάλιος: αρ. 2
Καρνεῖος: αρ. 4
Σμίνθιος: αρ. 6 (βλ. και σημ. 56)

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- Ager 1996: S. L. Ager, *Interstate Arbitrations in the Greek World, 337-90 B.C.* (1996).
Blümel 1991: W. Blümel, *Die Inschriften der rhodischen Peraia* (= IK 38, 1991).
Buraselis 1982: K. Buraselis, *Das hellenistische Makedonien und die Ägäis* (1982).
Chaniotis 1996: A. Chaniotis, *Die Verträge zwischen kretischen Poleis in der hellenistischen Zeit* (1996).
Debord – Varinlioglu 2001: P. Debord – E. Varinlioglu, *Les Hautes Terres de Carie* (2001).
Fraser – Bean 1954: P. M. Fraser – G. E. Bean, *The Rhodian Peraea and Islands* (1954).
JAC: Journal of Ancient Civilizations
Larfeld 1914: W. Larfeld, *Griechische Epigraphik* (1914³).
Lindos II: Chr. Blinkenberg, *Lindos. Fouilles de l'Acropole II, 1-2, Inscriptions* (1941).
Peek 1969: W. Peek, *Inschriften von den dorischen Inseln* (= *AbhLeip* 62, 1, 1969) 5 κ.ε.

πιγραφή αυτή φαίνεται να επιβεβαιώνει για μία ακόμα φορά την ύπαρξη του μηνός Σμινθίου στο νισυριακό ημερολόγιο. Από τα παραπάνω ψήφισμα, πέρα από τη γενική χρονολόγηση στον 3ο αι. π.Χ., με περισσότερη προσέγγιση, εκτός από το παρόν με τον αρ. 9 που χρονολογείται μεταξύ 301 και 286 π.Χ. – ή και μεταξύ 239 και 229 π.Χ. – μπορούν να χρονολογηθούν: α) το αρ. 7, από την υπογραφή του χαλκοπλάστη Τέχωνος, γνωστού από τη Ρόδο και τη ροδιακή Περαία (*Lindos* 2, 1, 51 αρ. 13· Blümel 1991, αρ. 8, πρβλ. A. Bresson, *Recueil des Inscriptions de la Pérée Rhodienne* [1991] αρ. 195) στο α' μισό του 3ου αι. (η επιγραφή *Lindos* 2, 74 τοποθετεί τον Τέχωνα γύρω στο 277 π.Χ. και η επιγραφή Segre – Pugliese Carratelli 1949-1951, 18 στο 267 π.Χ.)· β) το αρ. 2, αν ο δαμιεργός (δαμιουργός) Πείσιος (και όχι Πεισίας, βλ. Peek 1969, 28 σημ. 1) είναι το ίδιο πρόσωπο με τον τιμώμενο στο αρ. 7 ψήφισμα, χρονολογείται επίσης στο α' μισό του αιώνα· γ) το αρ. 8, που προέρχεται από το Ασκληπιείο της Κω και με το οποίο τιμάται ο γνωστός και από αλλού Κώος Φιλίνος Αρατίδα, χρονολογείται στην τελευταία εικοσαετία του 3ου αι. π.Χ. (βλ. και Wiemer 2002, 196 σημ. 42) και φανερώνει ότι η Νίσυρος παραμένει ακόμη τότε ανεξάρτητη· δ) το αρ. 4, που έχει ως *terminus post quem* το 221 π.Χ. Αν, σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν παραπάνω, χρονολογείται στα τέλη του 3ου αι. π.Χ., είναι το τελευταίο κατά πάσα πιθανότητα γνωστό ψήφισμα του Δήμου των Νισυρίων πριν από την οριστική υπαγωγή της Νισύρου στη ροδιακή πολιτεία.

57. Ἄγλ[ωφάνης]; (Peek 1969, 27 σημ. 1).

- Rhodes – Lewis 1997: P. J. Rhodes – D. M. Lewis, *The Decrees of the Greek States* (1997).
Schmitt 1969: H. H. Schmitt, *Die Staatsverträge des Altertums* 3 (1969).
Segre 1944-1945: M. Segre, *Tituli Calymnii*, *ASAtene* 22-23, n.s. 6-7 (1944-1945) I-XVI, 1-250.
Segre 1993: M. Segre, *Iscrizioni di Cos* 1-2 (1993).
Segre – Pugliese Carratelli 1949-1951: M. Segre – I. Pugliese Carratelli, *Tituli Camirenses*, *ASAtene* 27-29, n.s. 11-13 (1949-1951) 141 κ.ε.
Sherwin-White 1978: S. Sherwin-White, *Ancient Cos* (= *Hypomnemata* 51, 1978).
Trümpy 1997: C. Trümpy, *Untersuchungen zu den altgriechischen Monatsnamen und Monatsfolgen* (1997).
Wiemer 2002: H.-U. Wiemer, *Krieg, Handel und Piraterie. Untersuchungen zur Geschichte des hellenistischen Rhodos* (2002).

IOANNIS CHR. PAPACHRISTODOULOU

summary

A DECREE OF THE NISYRIANS FOR DEMETRIUS OF MACEDON

The new inscription (inv. no. 144, Archaeological Collection) was found in the court of the Ag. Anargyroi church in Mandraki, the capital of the island of Nisyros, among the rests of an Early Christian Church. It is a part of a stele of gray-white marble, 14.50 cm high, 27 cm wide and 9.50 cm thick.

The 3rd c. B.C. inscription contains a decree of the still independent city-state of Nisyros in honour of Demetrius King of Macedon. The honours bestowed to him include a golden crown and the declaration of the crown during a public ceremony. The decree is dated by the eponymous magistrate whose name ended in -roteles, on the fourth day of the month Artamitios.

The author identifies the king with all probability with Demetrius Poliorcetes (301-286 B.C.), based on the letter forms and the historical context, without excluding the possibility that the honoured was Demetrius II (239-229 B.C.), grandson of Demetrius Poliorcetes and son of Antigonos Gonatas. A brief survey of the history of Nisyros in the 3rd c. is again made in this publication, until the final incorporation of the island in the Rhodian state about the end of the same century.

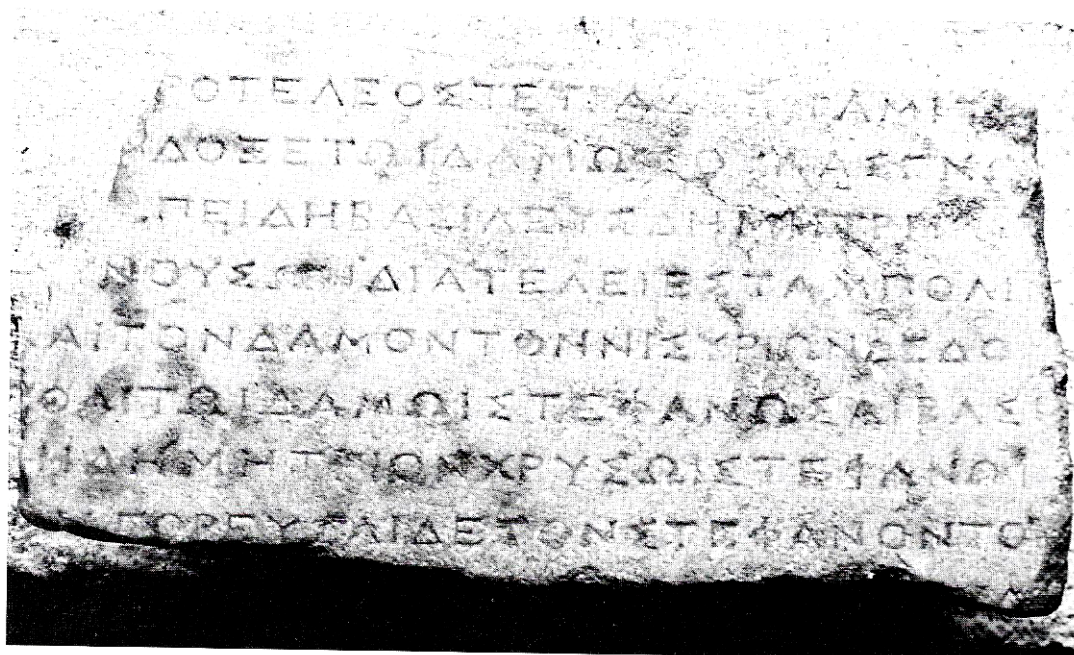
At the end of the paper there are some topographical remarks as well as lists of the published decrees of the city of Nisyros, of the known eponymous magistrates (*damiourgoi*) and the known months of the Nisyrian calendar, to which the name Artamitios is added by the new inscription.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

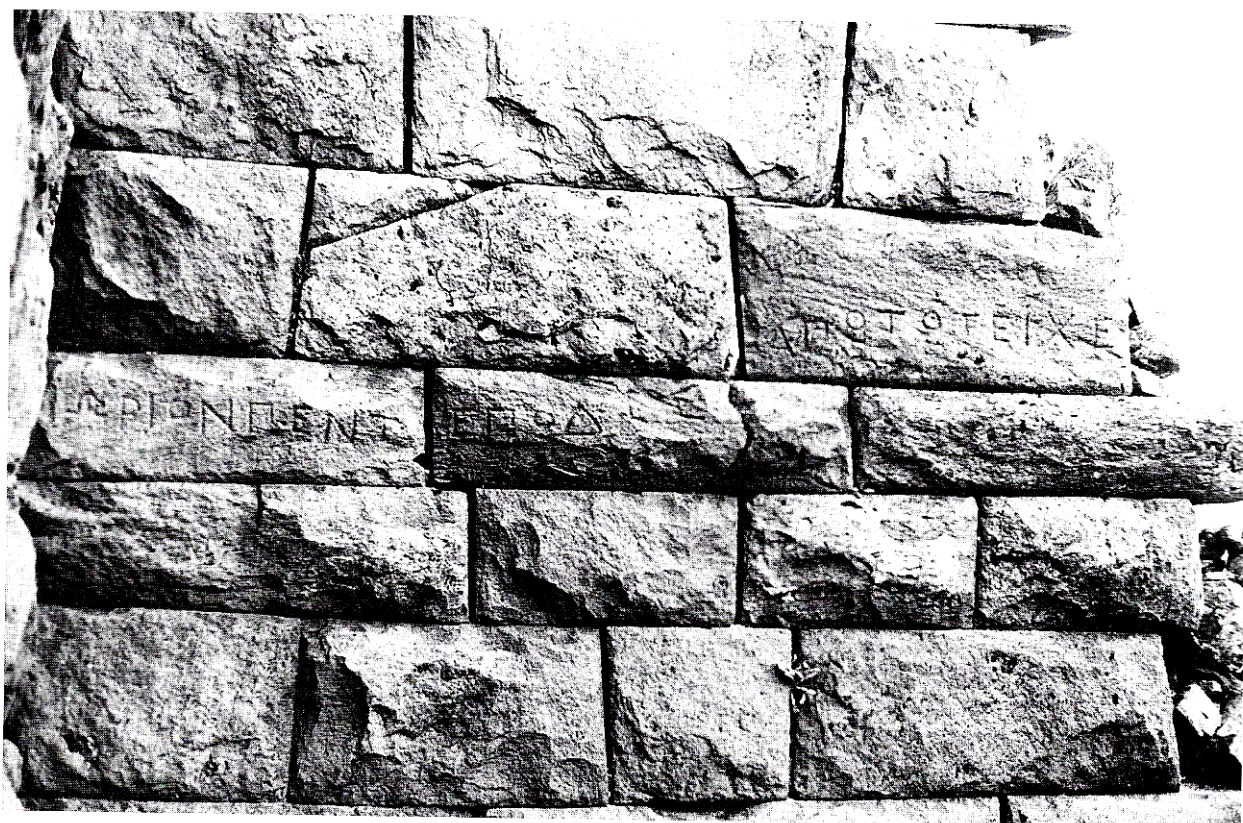
Μια ακόμα πιθανότητα συμπλήρωσης της αρχής του ψηφίσματος είναι το όνομα --ροτέλης να αποτελεί το πατρώνυμο (σε γενική) του επικεφαλής των προστατών και το όνομα του δαμιουργού να υπήρχε στο πάνω μη σωζόμενο μέρος του ψηφίσματος (πρβλ. *IG XII 3, 89*, στ. 1-3, Μ. Χαβιαράς, *AE* [1913] 8, αρ. 2, στ. 2-3). Το ψήφισμα θα μπορούσε τότε να αποκατασταθεί ως εξής: [ἐπὶ δαμιουργῷ τοῦ δεῖνος καὶ προστατᾶν τῶν σὺν τῶι δεῖνι --] ροτέλεος... Αν η παραπάνω υπόθεση είναι ορθή, το όνομα --ροτέλης θα πρέπει να διαγραφεί από τον κατάλογο των δαμιουργών της Νισύρου.

ADDENDUM

Concerning the missing upper part of the decree, there is another possibility: --roteles could be the father's name of the head of the prostatai, in which case the name of the eponymous magistrate (damiourgos) was included in the missing upper part (cf. *IG XII 3, 89*, vss. 1-3). If this is correct, the name --roteles should be excluded from the list of the damiourgoi of Nisyros.

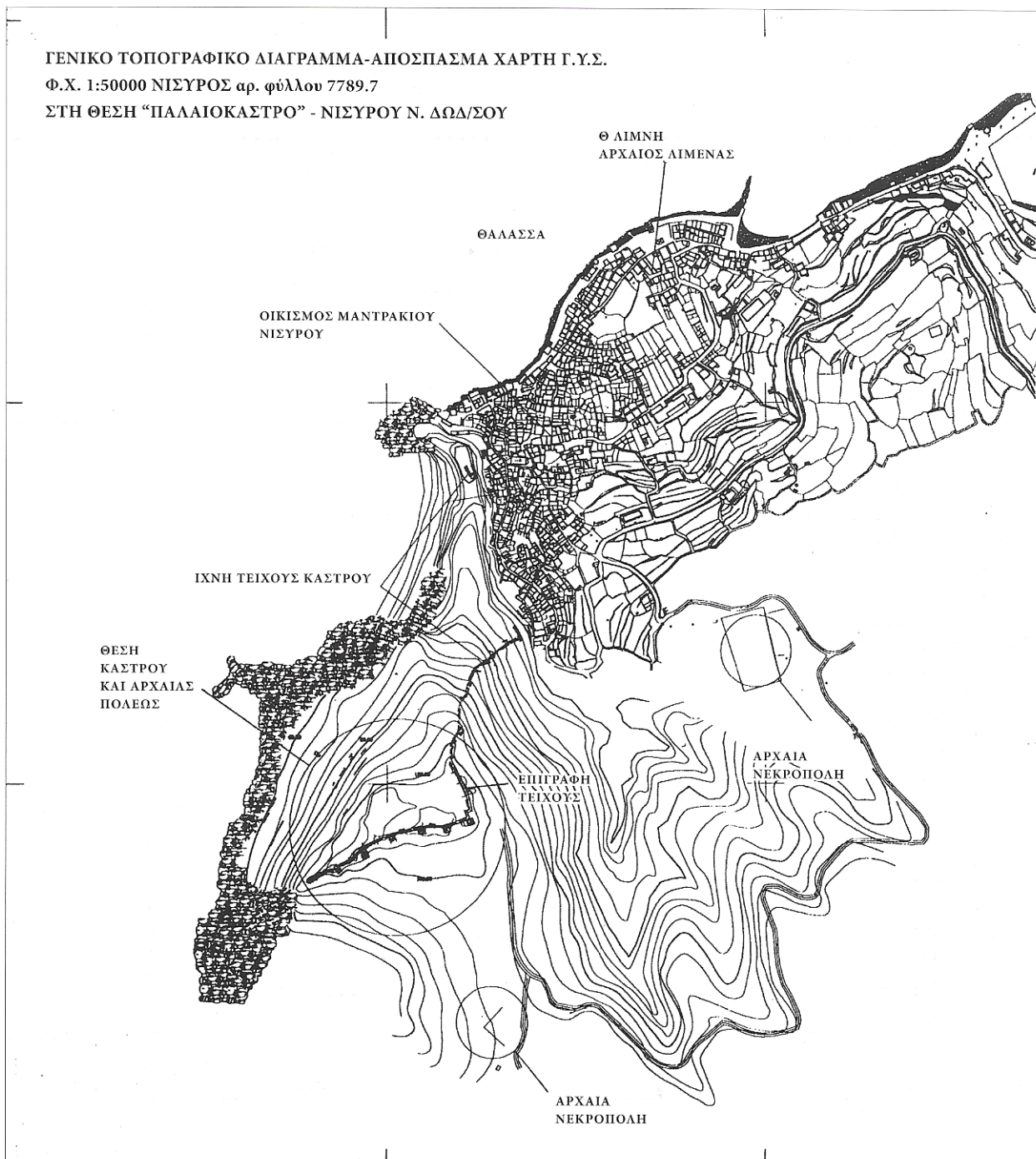

Εικ. 1. Η επιγραφή της αρχαιολογικής συλλογής Νισύρου ΒΕ 144.

Εικ. 2. Η επιγραφή του τείχους IG XII 3, 86.

Νέα επιγραφή από τη Νίσυρο. Το νησί στον ελληνοιστικό κόσμο του 3ου αι. π.Χ.

Εικ. 3. Τοπογραφικό σχέδιο Μανδρακίου Νισύρου.